

POVEZOVANJE DMR-JA IN EHIŠ-A PRI PROUČEVANJU PREBIVALSTVA

mag. Matej Gabrovec

Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU, Ljubljana

Prispelo za objavo: 15.11.1991

Izvleček

V članku smo skušali prikazati, kako reliefne značilnosti vplivajo na gostoto prebivalstva. Ta cilj smo dosegli s povezavo digitalnega modela reliefa, evidence hišnih števil (EHIŠ) in registra prebivalstva.

Ključne besede: digitalni model reliefa, evidenca hišnih števil, gostota prebivalcev, register prebivalstva

Abstract

The authors intend to show what effect relief characteristics have on the density of habitants. The aim has been achieved by the connection of the 100x100 digital terrain model, the evidence of house numbers, and the register of population.

Key words: density of habitants, digital terrain model, evidence of house numbers, register of population

Razmerje med prebivalstvom in naravnimi razmerami je eno izmed osrednjih vprašanj geografske vede. Dosedanje slovenske geografske razprave so pri proučevanju problematike povezav med prebivalstvom in naravnimi razmerami kot najmanjšo enoto upoštevale naselje. Naselje so razbili na več sestavnih delov le v primeru, če je bilo le-to razdeljeno na več upravnih enot (krajevnih skupnosti, katastrskih občin in podobno). Ob takem načinu dela lahko dobimo dobre rezultate v primeru strnjenih naselij. Kadar pa je naselje razdeljeno na več zaselkov ali samotnih kmetij, ki se razprostirajo prek različnih naravnih ali reliefnih enot, si s prebivalstvenimi podatki, vezanimi na naselje, ne moremo veliko pomagati. V takih primerih si lahko pomagamo le s podatki, ki so vezani na posamezno hišo. Take obdelave nam omogoča evidenca hišnih števil (EHIŠ).

Hišno številko smo kot osnovno enoto pri proučevanju razporeditve prebivalstva med drugim uporabili v primeru Polhograjskega hribovja (Gabrovec 1990). Skušali smo ugotoviti, ali na večjo oziroma manjšo zgostitev prebivalstva bolj vpliva relief ali oddaljenost od centrov in prometnic. Pri teh izračunih nismo upoštevali celotnega Polhograjskega hribovja, ampak le njegov izbrani osrednji del. To območje smo izbrali v samem osredju hribovja tako, da so v njem zastopane vse glavne litološke enote, ki odločilno vplivajo na izoblikovanost površja. Omenjeno območje je v obliki pravokotnika, dolgo 9 km in široko 5 km, in torej meri 45 km². V smeri vzhod-zahod leži po Gauss-Krügerjevi kilometrski mreži med koordinatama 5440 in 5449, v smeri sever-jug pa med koordinatama 5101 in 5106.

Vir prebivalstvenih podatkov je centralni register prebivalstva R Slovenije (CRP) iz marca 1988. Seznam vseh hiš s pripadajočimi hišnimi števkami in koordinatami je narejen s pomočjo EHIŠ-a za območje občine Ljubljana Vič-Rudnik. S povezavo EHIŠ-a z digitalnim modelom reliefa 100x100 m smo dobili podatek o številu hiš po posameznih celicah. Ko smo nazadnje združili EHIŠ, CRP in digitalni model reliefa, smo lahko za vsako celico sešteli število stalnega prebivalstva.

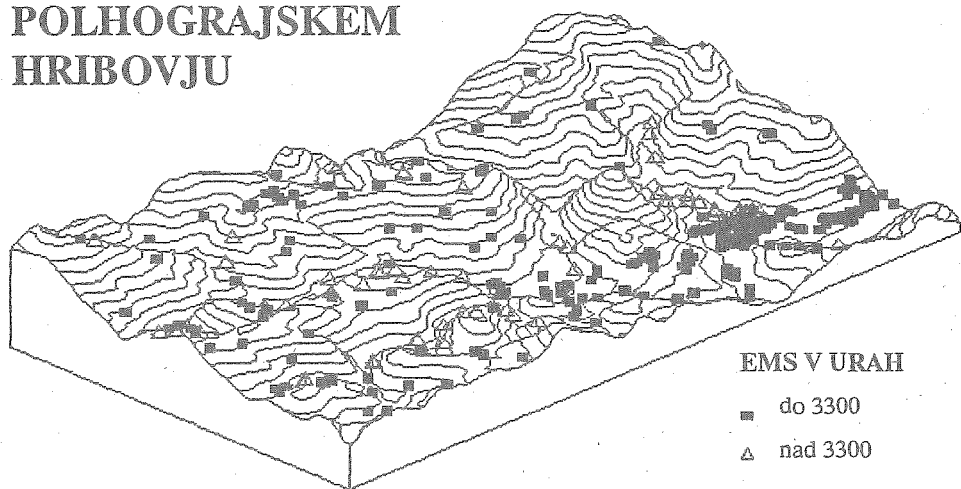
S pomočjo digitalnega modela reliefa smo za vsako celico izračunali povprečno nadmorsko višino in sončnost lege. Izračunali smo tako imenovano efektivno možno trajanje sončnega obsevanja (EMS). To je astronomsko možno trajanje sončnega obsevanja, zmanjšano za čas, ko je določena točka zaradi reliefnih ovir v senci (Kunz 1983). S pomočjo računalniškega programa SONČEK smo lahko po dekadah za vsako uro in za vsako celico ugotovili, ali je na soncu ali v senci. Te podatke smo sešteli in dobili letno efektivno možno trajanje sončnega obsevanja. Sončnost lege so geografi že prej prikazovali v nekaterih agrarnogeografskih in pokrajinskoekoloških študijah, vendar le za posamezne kmetije ali točke, za katere so izdelali grafe za nekatere značilne dni v letu (Gams 1978). Z uporabo DMR-ja pa smo lahko izračunali letni EMS za vse celice na obravnavanem območju. Zvez z naklonom nismo iskali, kajti ta se zelo hitro spreminja. Zato ni toliko pomembna strmina celice, na kateri stoji kmečki dom, pač pa naklon okoliškega zemljišča. Razporeditev števila prebivalcev po celicah z različnimi nakloni nam zato ne bi veliko pomagala.

Za vsako celico, kjer so prijavljeni stalni prebivalci, smo izračunali oddaljenost od lokalnega središča Polhovega Gradca in od najbližje avtobusne postaje. Polhov Gradec je edini center na obravnavanem območju, skozi katerega vodi glavna pot iz hribovskih naselij v Ljubljano. V osrčje hribovja vodita iz Polhovega Gradca le dve cesti, po katerih se odvija redni avtobusni promet, to sta cesti Polhov Gradec – Lučine in Polhov Gradec – Črni Vrh. Pomembnejša je zadnja, ker se dvigne do višine 880 metrov, hkrati pa so na njej avtobusne vožnje pogostejše. Zato ob tej prometnici pričakujemo večjo gostoto prebivalcev.

Tabela 1: Gostota stalnih prebivalcev na območjih z različnimi značilnostmi (število stalnih prebivalcev na km²)

<i>Nadmorska višina v metrih</i>					
<i>do 400</i>	<i>401 - 500</i>	<i>501 - 600</i>	<i>601 - 700</i>	<i>701 - 800</i>	<i>nad 800</i>
291	48	19	14	16	21
<i>Letno efektivno možno trajanje sončnega obsevanja v urah</i>					
<i>pod 3100</i>	<i>3101 - 3300</i>	<i>3301 - 3500</i>	<i>3501 - 3700</i>	<i>3701 - 3900</i>	<i>nad 3900</i>
12	17	22	41	58	76
<i>Oddaljenosti od Polhovega Gradca v km</i>					
<i>do 1</i>	<i>1.1 - 2.0</i>	<i>2.1 - 3.0</i>	<i>3.1 - 4.0</i>	<i>4.1 - 5.0</i>	<i>nad 5</i>
232	32	16	24	21	18
<i>Oddaljenost od najbližje avtobusne postaje v km</i>					
<i>do 0.5</i>	<i>0.6 - 1.0</i>	<i>1.1 - 1.5</i>	<i>1.6 - 2.0</i>	<i>2.1 - 3.0</i>	<i>nad 3</i>
130	19	14	10	15	26

OSONČENOST HIŠ V POLHOGRAJSKEM HRIBOVJU

Posebej smo izračunali tudi gostoto mladih prebivalcev, starih do 15 let. S tem smo želeli ugotoviti območja, kjer bi prišlo zaradi večjega odseljevanja do ostarevanja prebivalcev. Izračuni pa so pokazali, da je razporeditev mladih prebivalcev v bistvenih potezih enaka razporeditvi vseh prebivalcev. Iz tega lahko sklepamo, da v Polhograjskem hribovju nimamo niti na reliefno manj ugodnih legah niti na slabo dostopnih mestih ostarelega prebivalstva, ki bi bilo posledica predhodnega odseljevanja. Današnja razporeditev prebivalstva je torej bolj posledica preteklega naseljevanja kot pa današnjih demografskih sprememb.

Iz tabele lahko zelo hitro razberemo nekaj osnovnih potez naselitve. Nekajkrat večja je gostota na višini do 400 m. Tu je dolina Gradašnice s Polhovim Gradcem in nekaj večjimi strnjenimi vasi, ki so od Polhovega Gradca oddaljene manj kot dva kilometra. Če odmislimo to naseljitveno jedro, pa lahko ugotovimo, da je gostota naselitve zelo enakomerna. Tako je gostota prebivalcev na največjih višinah in na največjih oddaljenostih od Polhovega Gradca in avtobusnih postaj celo za malenkost večja kot v nižjem delu hribovja bližje Polhovemu Gradcu. Zelo lepo pa se vidi večanje gostote prebivalstva na sončnih legah (glej Sliko).

Viri:

- Gabrovec, M., 1990, Pomen reliefa za geografsko podobo Polhograjskega hribovja, *Geografski zbornik* (30), 5-68.
- Gabrovec, M., 1990a, Razmerje med reliefom in razporeditvijo prebivalstva, *Primorje, Zbornik 15. zborovanja slovenskih geografov, Portorož*, 87-90.
- Gams, I., 1978, Pokrajinska ekologija soseske Soča. *Zbornik 10. zborovanja slovenskih geografov Tolmin - Bovec, Ljubljana*, 313-334.
- Kunz, S., 1983, *Anwendungsorientierte Kartierung der Besonnung in regionalem Maßstab, Geographica Bernensia G19, Bern.*

Recenzija: Irena Ažman
Ljubica Djordjević